

Wie ben ik?

Je moet maar lef hebben, complimenteerde een schrijfster bij een boekpresentatie een collega met haar nieuwe roman. Deze had het gewaagd om in haar boek dode – en heilig verklaarde – schrijvers tot leven te wekken. Behalve over lef bleek deze schrijfster ook over een groot incasseringvermogen te moeten beschikken. Op de dag dat haar boek uitkwam werd het in twee landelijke dagbladen tot de grond toe afgekraakt. Je moet maar lef hebben, om andermans werk af te kraken. Niet omdat het geen pas zou geven om werk van jaren op een achternamiddag naar de prullenbak te verwijzen. Het geeft pas echt geen pas om – buiten de muren van de kleuterschool – het resultaat van een creatieve inspanning af te meten aan de hoeveelheid tijd of energie die erin is gestoken. (Toch werd onlangs de kritiek op een debuutroman door maar liefst twee recensenten verzacht met een verwijzing naar de zware baan van de schrijfster in het dagelijks leven.) Een criticus heeft lef nodig omdat hij zich een publiek oordeel aanmatigt over het werk van een ander, met soms persoonlijke en publicitaire gevolgen, en dus moet hij weten waar hij het over heeft. Toen ik zes jaar geleden begon met het schrijven van kritieken, vond ik een van de lastigste dingen het gebruik van het woord 'ik'. Hoe vermijd je de indruk niet meer dan het zoveelste particuliere meninkje te berde te brengen, maar ook de suggestie namens een objectieve instantie het Salomonsoordeel te vellen? Wat is het verschil tussen 'Ik vind dit een rijke roman over grote kwesties' en 'Dit is een rijke roman over grote kwesties'? Aanvankelijk schrok ik terug voor het gebruik van 'ik' (want: wie ben ik?), maar al gauw vond ik het versluierend om 'ik' te vermijden. De inzet van mijn recensies werd juist altijd persoonlijk; ik bracht mijn eigen leesgeschiedenis, associaties en smaak nadrukkelijk in, omdat die immers ten grondslag

lagen aan mijn beoordeling. Als ik nu mijn recensies uit de eerste jaren teruglees, valt me op hoe opgewekt en onbevangen van toon ze lijken. Een toon waarvan ik me afvraag of ik die gaandeweg ben verloren. In ieder geval lijkt het schrijven van kritieken steeds meer een gewetenskwestie van jewelste te worden. Het is de uitkomst van twee tegengestelde bewegingen: het fenomeen recensies in het algemeen ben ik steeds meer gaan relativeren, maar mijn eigen woorden ben ik almaar angstvalliger gaan wegen. Komt dit doordat ik zelf ook boeken ben gaan schrijven en kritieken krijg? Vaak wordt me dat ook gevraagd: kán dat wel samen, criticus en schrijver? Van alle intern strijdende krachten die een mens kunnen plagen – ook zonder dat hij onmiddellijk van een multipele persoonlijkheidsstoornis verdacht hoeft te worden – laten die twee zich echter nog wel goed verdragen. Uiteindelijk denk ik dat ik – als het op literatuur aankomt – naar hetzelfde op zoek ben, bij mezelf en bij een ander, en dat ik dat iedere keer weer hoop te kunnen articuleren. Ik word daarin kieskeuriger, minder geduldig, scherper, en weeg van de weeromstuit mijn woorden preciezer. En de relativering? De roman over de dode schrijvers waarnaar ik in het begin verwees, kreeg na die eerste koude douche ook prachtige kritieken en is inmiddels op weg naar het Duitse lezerspubliek. Het is maar een klein wereldje, dat van de Nederlandse literaire kritiek – zoals vast ieder wereldje klein blijkt te zijn als je er eenmaal deel van uitmaakt. Was ik vroeger een fervent knipper en bewaarder van recensies, inmiddels lees ik de meeste stukken vluchtig en ongeduldig. Ooit geheimzinnige autoriteiten hebben een gezicht, een stem en een geschiedenis gekregen. In plaats van 'wie ben ik?' blèrt het steeds vaker in mijn hoofd, met dank aan de Vliegende Panters: 'wij zijn trio de Turbo Twins en who the fuck are youououou...?'